

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 14.05.2020 – Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 20.06.2020

Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi

Journal of Social and Cultural Studies

www.toplumvekultur.com

Yıl/Year:2020, Sayı/Issue: 5, Sayfa/Page: 123-136

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE DİJİTAL FEMİNİZM İNCELEMESİ: GENÇLERİN DİJİTAL AKTİVİZM DENEYİMLERİ¹

Esra Gedik²

Öz

Feminist kuramın tarihini incelediğimizde karşımıza dalga kavramı ile ifade edilen üç dönemden bahsedilir: Birinci dalga feminizm, ikinci dalga feminizm ve üçüncü dalga feminizm. Bu araştırmada sanayi sonrası toplumlarda giderek artan bilişim ve teknolojik unsurlardan sonra toplumsal hayatın dijitalleşmesi ile ortaya çıkan dijital kültürün yarattığı dördüncü bir dalganın olup olmadığını inceliyorum. Başka bir deyişle, bu çalışma bilişim sistemlerinin bu kadar geliştiği bir dünyada feminist hareketin dönüşüm geçirip geçirmediği ve bu yeni dünyaya etki eden feminizme nasıl yansıdığı incelenmiştir. Bu değişimlerin başında gelen dijital aktivizmin olumlu ve olumsuz yanları incelenmiştir. Bu amaçla, twitterda belirli hashtagler analiz edilmiştir. Aynı zamanda 20-25 yaş aralığında 30 kadın ve erkek ile Covid 19 kapsamında alınan tedbirler nedeni ile çevrimiçi derinlemesine görüşme tekniği ile görüşülmüştür. Açık uçlu sorular sorulmuştur. Bu çalışma, gençlerin dijital feminizm hakkında ne düşündüklerini öğrenmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, kadın ve erkek katılımcıların sosyal medyada kadın ve feminizm ile ilgili paylaşımlara farklı yaklaştıkları saptanmıştır. Türkiye’de genç kadınların dijital feminist aktivizme yakın oldukları ve bu sayede feminizm ve kadınlarla ilgili farkındalıklarının arttığı görülmüştür. Öte yandan, erkek katılımcıların sosyal medya üzerinden erkek düşmanlığının yaygınlaştığını iddia ettikleri görülmüştür. Gençlerin çoğunluğu, sokak eylemleri yerine, daha çok insana daha hızlı ulaşılabilirdiği için internet üzerinde aktivizm yapılmasını desteklemişlerdir. Türkiye’de özellikle kadın cinayetleri konusunda, dijital aktivizmin bir baskı ve denetleme aracı olarak etkili olduğu katılımcılar tarafından vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dördüncü Dalga, Hashtag Feminizm, Dijital Aktivizm, Dijital Kültür.

EXAMINING DIGITAL FEMINISM IN THE WORLD AND IN TURKEY: DIGITAL ACTIVISM EXPERIENCES OF THE YOUNG

Abstract

When we examine the history of feminist theory, we talk about three periods expressed in the concept of wave: First wave feminism, second wave feminism and third wave feminism. In this study, I examine whether there is a fourth wave created by the digital culture that emerged with the digitalization of social life after the increasing informatics and technological elements in post-

¹ Sosyal medya analizi konusunda yardımcı olan Samet Talha Turgut’a çok teşekkür ederim.

² Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, esra.gedik@bozok.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3192-2107.

industrial societies. In other words, this study examines whether the feminist movement has been transformed in a world where information systems have developed so much and how this new world reflects on feminism. The positive and negative aspects of digital activism, which are at the top of these changes, have been examined. For this purpose, certain hashtags were analyzed on Twitter. At the same time, 30 women and men between the ages of 20 and 25 were interviewed with the online in-depth interview technique due to the measures taken under Covid 19. Open-ended questions were asked. This study aims to learn what young people think about digital feminism. In the study, it was found that female and male participants approached the sharing of women and feminism differently on social media. Young women in Turkey are more close to digital feminist activism, and thus are seen to increase awareness about feminism and women. Male respondents claimed that male hostility became widespread on social media. The majority of young people in this study supported activism on the internet, as more people could be reached faster than street actions. In Turkey, it was emphasized by the participants that particularly with regard to women's murders, digital activism is considered as more effective.

Keywords: Fourth Wave, Hashtag Feminism, Digital Activism, Digital Culture.

Giriş

Feminist kuramın tarihçesine baktığımızda, feminist tartışmaların 1789 Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıkan İnsan Hakları Bildirgesine eleştiriler ile başladığını söyleyebiliriz. İnsan Hakları Bildirgesinde kadınlara ve kadın haklarına yer verilmemesine dönemin kadın yazarları ve aktivistleri tepki göstermişlerdir.³ Bu bildirgenin toplumun yarısı olan kadınları yurttaş olarak görmediğini eleştirmişlerdir. Çünkü bildirgenin başlığı bile Fransızca erkek anlamına gelen kavramı insan yerine kullanmıştır. Fransız düşünür Olympe de Gouges, 17 maddeden oluşan 1791 Kadın ve Kadın Yurttaş Hakları Bildirgesi yayınlayarak kadınların da erkekler gibi “haklı insan⁴” kategorisine alınması gerektiğini vurgulamıştır. Wollstonecraft’ın Kadın Haklarının Savunusu (Vindication of the Rights of Women) adlı eseri tarihte feminist bir eser olarak adlandırılan ilk eserlerdendir (Saygılıgil, 2016). Bu tartışmalarla birlikte birinci dalga feminizmin başladığını söyleyebiliriz.

Bu dönemde temel tartışma yasalar önünde eşitlik üzerine idi. Başka bir deyişle, yasalarda kadın erkek eşitliğinin sağlanmasının toplumda da kadın ve erkek arasında eşitlik yaratacağına inanılıyordu. Oy verme hakkı, yönetimde yer alma hakkı, eğitimde fırsat eşitliği hakkı gibi talepler bu dönemde yaygındı. Feminizmin birinci dalgası daha çok siyasal anlamda kadınlara verilmesi gereken özgürlükler için mücadele edilmesi kapsamında değerlendirilebilir.

İkinci dalga feminizm ise Simone de Beauvoir ‘ın (1993) “kadın doğulmaz, kadın olunur” sözüyle ve İkinci Cins kitabının yarattığı büyük etkiyle ilgilidir. Bu dönemde kadınlar kendi

³ Fransızca “homme” kelimesi “erkek” anlamına gelmektedir.

⁴ İnsan hakları tartışmalarına baktığımızda haklı insan=WASP (White Anglo Sakson Protestan-Beyaz Anglo Sakson Protestan) Erkek olarak düşünülmüştür.

bedenleri ve cinsellikleri hakkında konuşmuşlar ve bu konuları tartışmaya açmışlardır. Yasalar önünde sağlanan eşitliğin toplumda kadın ve erkek arasındaki farkları ve bu farklardan doğan ayrımcı pratikleri değiştirmedeği eleştirilerini gündeme getirmiştir. İkinci dalga 1960'larda başlamış ve 90'lı yıllara devam etmiştir. Bu dönemde sadece kadınların erkeklerden farklı deneyimleri değil kadınların kadınlardan farklı deneyimleri de inceleme konusu olmuştur. Aynı zamanda, kadınların özel alandaki deneyimleri tartışmaya açılmıştır ve “özel alan politiktir” söylemi bu dönemde oluşmuştur. Bu sayede mahrem kabul edilen, ailenin özeli olarak konuşulmayan pek çok konu kadınların bakış açısından tartışılmıştır. Örneğin, evlilik içi tecavüz, kürtaj hakkı, vb.

Üçüncü dalga feminizm genellikle toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk, etnisite, cinsellik, milliyetçilik, siyaset, iktisat vb. konuları ele almış ve bu olguları feminist bir bakış açısıyla analiz etmişlerdir (Tong, 2009: s.285). Elde edilen hakların ardından kadın kimliğine dair tartışmaları kapsar: Müslüman Feministler, LGBTİ hareketler, Queer feminist tartışmalar.

20. yüzyılda gerçekleşen feminist mücadeleler öncelikle kadınların fiziksel olarak katıldığı gösteriler, tartışmalar veya çeşitli sokak eylemleri ile gerçekleşmişti. Kitlesel eylemlerin kayıtları olan arşivler bize kadınların kamusal alanda gerçekleştirdikleri aktivizmi ile ilgili bilgiler verir. Ancak günümüz bilgi toplumunda aktivizmin boyutunun değiştiği tartışılmaktadır. Feminist akademisyenler ve aktivistler, uzun süredir, feminizmin etkinliğini ve feminist aktivizmin dünyadaki hareketleri ile ilgili tartışmalar yapmaktadır (Dean, 2010; Fraser, 2013). Hızlı teknolojik değişiklikler ve dijital medyanın artan kullanımı bu tarz sorunları gündeme getirmiştir. Dijital teknolojilerin feminist politikaları nasıl dönüştürdüğü, etkilediği ve şekillendirdiği hakkında çalışmalar artmaktadır (Harris, 2010; Knappe ve Lang, 2014; Thelandersson, 2014). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin sosyal dönüşümü etkilemekteki önemi hâlâ devam etmektedir. Kaya'ya (2018) göre günümüzde feminist fikirlerin kabulünde dijital ortam önemlidir. Özkan (2018: s.62) de benzer bir şekilde ifade etmektedir:

İnternet aracılığıyla insanlar birbirlerini görmeden eyleme geçme kararı alabilmektedirler. İnternet tek tuşla aynı anda binlerce kişiye ulaşabilme imkanı açısından sivil toplum aktivistleri için kamusal alanın destekleyicisi olmuştur. Bu kamusal alanın bir yansıması da kadın aktivistlerin kadın hareketi için verdikleri mücadelede karşılığını bulmaktadır.

Dijital feminist aktivizm, feminist farkındalığı yaymak, bilgiyi yaymak ve bu harekete dahil olan insanları ve örgütleri harekete geçirmek adına kullanılması için yeni araçlar ve taktikler sunan yeni bir feminist aktivizm türü olarak tanımlanabilir. İnsanlar –feminist olsun veya olmasın- çeşitli dijital medya aracılığıyla, Facebook, Tumblr, Twitter ve Instagram gibi, aktivizme katılmışlardır. Dijital feminizmde, katılımcılar feminist aktivizme katılmak için akıllı telefon uygulamaları gibi yeni platformları da kullanırlar. Bazı yazarlar, dijital feminizmin yeni bir feminist dalga (IV. Dalga) kuruyor olabileceğini dile getirirler. Dijital medya, genellikle feminist aktivizm için yeni bir

güçlendirme kaynağı olarak algılanır ve çoğu kez feminist farkındalığın canlanmasına büyük ölçüde katkıda bulunduğunu düşünülür. Ancak dijital medya feminist aktivizmi gerçekten dönüştürdü mü? Feminist söylemlerin temellerinde bir değişiklik var mı? Özetlemek gerekirse, bu çalışmada dijital teknolojilerin yaygın olduğu bu çağda, feminizmin şu anki evrimi üzerine eleştirel bir bakış açısı sunuyorum. Feministlerin hızla artan dijital medya kullanımına rağmen, bu yeni aktivizm biçiminin etkisini ve etkinliğini göz önünde bulunduran bir araştırma eksikliği var. Yukarıda belirtildiği gibi, bazı yazarlar dijital feminizmin yeni bir feminist aktivizm dalgası oluşturabileceğini öne sürmüşlerdir, ancak bu konu herhangi bir ayrıntılı araştırma veya analiz yoluyla formüle edilmemiştir. Bu boşluğu doldurmaya başlamak için, bu makalede dijital feminist aktivizmin niyetini, kullanışlılığını ve potansiyel etkisini görüşmeciler aracılığı ile inceliyorum.

1. Yöntem

Nitel bir araştırma tekniği yürütülmüştür ve yapılan derinlemesine görüşmelerin betimleyici analizi yapılmıştır. Bu çalışma için literatür ve sosyal medya taraması ve derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Sosyal medya analizi için twitter üzerinden belirlenen bazı hashtaglere inceleme yapılmıştır. Ek olarak, yaşları 20-25 arasında olan 30 üniversite öğrencisi kadın ve erkeklerle çevrimiçi⁵ derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir.

2. Dördüncü Dalga: Dijital Aktivizm

Dijital teknolojiler ve uygulamalar üzerine yapılan ve devam eden araştırmalar nedeniyle, bu faaliyetleri tanımlamak için kullanılan çok çeşitli terimler vardır. Dijital feminist aktivizmi göz önünde bulundurmadan önce dijital terminolojiyi açmak önemlidir. Dijital aktivizm tek bir tanıma yoktur. Kavram henüz çok yeni olduğu için net bir şekilde tanımlanmamıştır. Dijital aktivizm, normal aktivizm unsurlarının ötesinde yeni bir durumdur. İletişim ile ilgili teknolojilerinin gelişmesi, bilgiye ulaşmanın, bu bilgilerin paylaşımının çok daha kolay, kısa süreli ve ucuz olması nedeniyle insanlar artık pek çok konuda, internet ve sosyal medya kullanarak bilgi edinebilmekte ve eylemlere katılabilmektedirler. Bu aktivizm türüne “çevrimiçi aktivizm” veya “siberativizm” gibi terimlerle ifade edilir. Başka bir terim ise “e-aktivizm”dir (Joyce, 2010). Dijital çağın sonuçları olarak, aktivizmin geleneksel yapısı değişmiş ve mevcut olan iletişim ağı, mesajlaşma sistemi, birliktelik, propaganda gibi konularda hızlanmış ve daha etkili hale gelmiştir. Her kültürden insan aynı payda da buluşturuyor olabilmesi de diğer önemli noktadır. Bu açıdan kamuoyu oluşturmak için dijital aktivizm daha yaygın uygulanmaya başlanmıştır. Çünkü dijital teknolojiler, aktivistlerin

⁵ Covid 19 kapsamında alınan önlemler nedeni ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilememiştir.

kolektivite yaratmaları ve sosyal değişimi teşvik etmeleri için yeni söylemsel kanallar veya araçlar sunmaktadır.

Sokak hareketleri doğrudan toplumsal hareket eylem alanını yaratırken, dijital aktivizm, sanal bir ortam üzerinden, kişinin oturduğu yerden başka bir şeyle uğraşırken de bir şeyleri değiştirme, değişime ortak olma, aynı fikirde olanlarla iletişim kurma, karşıt fikirleri eleştirme imkanını sunmaktadır. Başta twitter, facebook, bloglar, instagram ve youtube gibi sosyal medya alanlarının etkileri görüldükçe sanal aktivizmin arttığı görülmektedir. Bu duruma en iyi örneklerden birisi sinema sektöründe başlayan cinsel taciz olayların görünürlüğünü artırmak için başlatılan #metoo⁶-#bende kampanyasıdır. Twitterda hashtag ile yaygınlık kazanmıştır. Mendes ve ark. (2018: s.1) bu hashtagi şöyle yorumluyorlar “#MeToo belki de daha önce karşılaştığımız en yüksek profilli dijital feminist aktivizm örneklerinden biri olsa da, insanların feminist dijital yöntemler yoluyla zorluklara, cinsiyetçiliğe, ataerkilliğe ve diğer baskı biçimlerine karşı çıkma istekliliğinin artan trendini takip ediyor.”

“Dalgalar” metaforu feminizmde kullanılırken yalnızca nesilleri tanımlamaz, çünkü değişen her dalga yalnızca nesillerin değiştiğine değil, ideolojik ve politik alanlarda da büyük bir değişiklik meydana geldiğine işaret eder (Pavard, 2017). Kaya (2018: s.566) şöyle ifade eder “Üçüncü dalga feminist kuşağı internetin sunduğu olanakları gayet iyi kullanarak aslında dördüncü dalga feminizm ile de iç içe geçmiş durumdadır.” Bu anlamda dijital feminizm analiz edildiğinde, bu durumu Winch ve arkadaşları “eski dalgayı kıran yeni bir feminizmin habercisi” olarak tanımlarlar (Winch vd., 2016: s.559). Dijital medyanın artan kullanımı feminist fikirlerle, farklı katılım biçimleriyle ve feminist hareketlere erişim biçimleriyle ve yeni protesto biçimleriyle etkileşim kurarak yirmi birinci yüzyılda feminizmi değiştirdi, etkiledi ve şekillendirdi. Bu anlamda, dijital platformlar, cinsiyetçi ve ırkçı şiddetin yaygın doğasını ortaya koyan kişisel hikayelerin ve toplu anlatıların etkileşiminin gösterilmesine yardımcı olabilir. Feminist performanslarda ve eylemlerde dijital medya, toplumsal cinsiyet temelli baskıyı küresel olarak görünür kılmak, ulusal ve uluslararası sınırlar arasında protesto hareketlerini bağlamak ve deneyim, temsil ve politik olarak tanınma arasındaki ilişkileri yeniden araştırmak için kullanılır. Munford (2014) feminizmin yok olduğunu savunanların aksine, 21.yüzyılda kendini sosyal medya aracılığı ile güçlü bir şekilde gündemde tuttuğunu dile getirir.

Sosyal medya, sosyal ağ siteleri gibi çevrimiçi platformların kullanımı olarak da bilinir ve feministler için dijital medya aktivizm için önemli bir alan olmaya başlamıştır. Dijital feminist

⁶ 24 Ekim 2017'de #MeToo hashtag'i Twitter'da trend almaya başladı. Bu ifade, 2006 yılında Afrikalı Amerikalı kadın hakları aktivisti Tarana Burke tarafından başlatılsa da, aktris Alyssa Milano'nun, Hollywood yapımcısı Harvey Weinstein'in cinsel taciz iddialarına yanıt olarak Twitter etiketi olarak kullanıldığında yaygın ilgi gördü.

aktivizm, feministlerin farkındalığı ve bilgiyi yaymak ve bileşenleri harekete geçirmek için kullanabilecekleri yeni araçlar ve taktikler sunan bir aktivizmdir. Türkiye’de kadına yönelik şiddet olaylarının sosyal medyada görünür olup, kamuoyu yaratıldıktan sonra sanıkların dava sürecinin daha ciddiye alındığını söylemek yanlış olmaz sanırım. G (22, kadın) şöyle diyor “Sosyal medya sayesinde pek çok davalar sonuca kavuştu. Kadınlara yönelik politikaların yenilenmelerinde ve çoğaltılmasında faydalı oldu. Ayrıca sosyal medya sayesinde süreçler hızlandı. Herkes haberlere anında erişebilir oldu.” Örneğin, Şule Çet davası gibi. Başka bir deyişle, “çok sayıda vatandaş birbirine daha kolay bağlanabildiğinde, orijinal içerik gönderip alabildiğinde ve eylemi koordine edebiliyorsa, daha etkili siyasi hareketler yaratabilirler” (Joyce, 2010: s.2). #suleceticinadalet hashtagini incelediğimizde dijital aktivizmin etkilerini görebiliyoruz. Örneğin,

@ates_serpil – 16 Ekim 2019

Bu dava hepimizin davasıdır. Hepimiz için adalet. O şeref yoksunu katiller ömür boyu hapse mahkûm edilene kadar unutmayacağız unutturmayacağız!

@berylesi – 16 Ekim 2019

Twitter yüzünden değil vahşice cinayet işleyip pişkince sıyrılmaya çalıştığınız için tutuklusunuz ve tutuklu kalacaksınız. Ben de unutmayacağım bu davayı ve hashtaglere devam edeceğiz.

@minedogru – 14 Temmuz 2018

Hayatlarımız kısıtlansın istemiyoruz, öldürülmek istemiyoruz, tecavüze uğramak istemiyoruz. İstedığımızı giymek, güvenli bir şekilde sokakta olmak, özgür olmak istiyoruz. Tecavüz hak edilmez, hak gösterilmez!

Aktivistler, internet ve sosyal medyanın potansiyelini giderek artan bir toplumsal değişim gücü ve marjinal grupların toplumsal hareketlere dahil edilme aracı olarak kabul ediyorlar (Titifanue ve ark., 2016). Ayrıca, sosyal medya, özellikle gençlerin aktivistlerin sosyal ağlarının veya kişisel bakış açılarının kapsamı dışındaki konular üzerine bir dizi alternatif anlatıya ve perspektife ulaşmalarını da sağlar. Aynı zamanda, sosyal medya bölgesel ve küresel hareketlerde iletişim ve katılımın önündeki coğrafi engelleri de kaldırıyor. Castells’e (2012: s.232) göre sosyal ağ kullanıcılarla beraberlik duygusu yaratma potansiyelini yansıtmaktadır “çünkü sosyal alan içerik üretiyor, bağlantılar kuruyor ve uygulamaları birleştiriyor.” Kahn ve Kellner ise (2004: s.94), 1990’ların sonlarında ve 2000’lerin başlarında neoliberal kurumlara karşı protesto hareketlerini inceleyen çalışmalarında, eylemcilerin interneti, örgütlenmek ve protestoyu kolaylaştırmak için nasıl başarılı bir şekilde kullandıklarını ve çevrimiçi aktivizmin “kültür ve siyaset için yeni bir alan”

ve “yeni sosyal ilişkiler ve siyasi olasılık biçimleri” ürettiğini iddia ederler. Örneğin, #susmabitsin hashtaginde dayanışma vurgusu açıkça görülmektedir.

@fkdlikadinlar – 26 Ekim 2018

Susup unutmamızı bekleyenlere inat cinsel tacize karşı yaşamın her alanında mücadele etmeye devam edeceğiz. Dayanışmamızla kazanacağız. Yalnız değiliz!

@fidanataselim – 25 Ekim 2018

Elit İşcan yalnız değilsin. Hepimiz mücadelemizle seninleyiz. Bu erkekler birbirlerinden güç alıyorlar ise bu sessizliği bozmak gerek. Ne güzel ki artık susmayan kadınlar var! Onların cesaretini kırarak kadınlara cesaret olacak olan da budur.

@susmabitsin – 17 Ekim 2019

Susmamanın neşesi, dayanışmanın ışığıyla... ‘Bu bir rock band değildir.’

Bu örnekler de bize gösteriyor ki dijital aktivizm, ortak deneyimler üzerine ilişkiler kurarak kazanılan dayanışma, yerel, ulus ve uluslararası arenalarda stratejik kazanımlar elde etmede etkili olabilir. Dijital aktivistlerin, dijital “çağrı yapma” uygulamalarının toplumsal değişimin kritik bir parçası olduğunu iddia edebiliriz. Hashtagler aracılığı ile gündelik hayatın parçası olmayan sosyal ve politik konuların gündelik hayat içinde görünürlüğünün artırıldığını söyleyebiliriz. Alikılıç ve Baş (2019: s.92) dünyadaki ve Türkiye’deki hashtag kullanımı ile ilgili şöyle demektedirler “hashtagler sayesinde kadınlar mizojiniyle mücadele etmekte, şiddet veya tecavüz gibi sorunlara çözümler üretmekte, karşı koymakta ve karşı eyleme geçmektedir.” Yılmaz (2015) ve Özdemir (2015) de Türkiye’de Özgecan cinayeti sonrası, kadına yönelik şiddet ve taciz ile ilgili açılan hashtagleri inceledikleri çalışmalarında #ÖzgecanYasası ve #sendeanlat hashtagleri ile hem tacizin görünür hale getirildiğini hem de politika yapma süreçlerine etki edilebildiğini göstermişlerdir.

Bu konuda görüşmecilerimiz de benzer şekilde düşünmektedir. Katılımcıların ezici bir çoğunlukla feminist görüşlerini çok daha geniş bir kitleye iletmek için sosyal medyayı kullanmayı olumlu bulduklarını belirttiler. D (25, kadın) şöyle ifade ediyor “Günümüz koşullarını ele alırsak sosyal medyanın daha çok ses getirebileceğini, herkese bir şekilde ulaşabileceğini ve unutmamalıyız ki twitter’da TT (trend topic) olan birçok konunun gündemi değiştirdiğini söyleyebiliriz.” F (23, kadın) de şöyle yorumluyor “Sosyal medya birçok konuda sokakta slogan atmaktan etkili ve etrafı rahatsız atmaktan daha büyük kitlelerle ses getiriyor. Sosyal medya günümüz için en iyi eylem yöntemidir.” E (20, kadın) “sokak eylemleri, sosyal medya kadar güçlü bir etki yaratmaz/yaratamaz. Bir grup insanın yapabileceği eylem saati kısıtlıdır. Sosyal medyaya

ulaşılabilirlik konusunda sorun yaşanmadığı için daha ön planda ve daha ilgi artırıcı olduğunu düşünüyorum” diye belirtti.

Bazı araştırmacılar “hashtag feminizmi” diye adlandırdıkları eylemleri yeni bir feminist dalga olarak düşünmezken (Rodino-Colocino, 2014), bazı araştırmacılar dijital feminizmi dördüncü dalga feminizm ile ilişkilendirirler (Knappe ve Lang, 2014). Feminist araştırmacılar, dijital feminist aktivizmi, feminist politika yapmanın geleneksel biçimlerinden kopma olarak tanımlarlar, bunun feminizmin çeşitli yönleriyle yeni bir türü veya dönüm noktasını temsil ettiğini savunurlar. Fredrika Thelandersson (2014: s.529) dijital feminist aktivitelerini şöyle yorumlar: “İnternet, feministlerin birbirlerinden öğrenebilecekleri yeni bir alan sağladı.”

Araştırmada görüşme yapılan kadınlar için de sosyal medya feminizm ve kadın sorunları ile ilgili öğretici bir alan olmuştur. Örneğin, T (24, kadın) “Bilmediğim birçok konuyu bu sayfalardan öğrendim” şeklinde yorumlamıştır. Y (20, erkek) “Takip ettiğim sayfalar kadın meselesine ilgimi artırıyor.” C (21, kadın) “Önceden feminizm ile ilgili çok bir bilgi birikimim yoktu. Okuduğum kitaplar ve takip ettiğim yetkin kişiler sayesinde daha da bilgi sahibi oldum.” N (22, kadın) “Evet arttı çünkü görmediğimiz, bilmediğimiz, haberdar olmadığımız o kadar çok kadın ve olay var ki... Gördükçe bilinçlendikçe daha da ilgim arttı.”

Kabeer (2012) için, bu tür kolektif eylem, kadınların ortak kaygıları tartışması ve ortak paylaşma süreçlerini kolaylaştırması için güvenli alanların oluşturulmasını sağlar. Yukarıdaki anlatılar bu duruma örnek oluşturur. B (21, kadın) sosyal medyadaki paylaşımların yarattığı dayanışma ile ilgili şunları söyledi:

Sosyal medyada aynı platformda çok bilinçli insanlar olduğu kadar bilinçsiz insanlar da var. Bilgi alışverişi oldukça fazla oluyor ve sosyal medyaya teknolojinin gelişmesiyle beraber katılımcı sayısının artması paylaşımların daha çok bireye ulaşmasına neden oluyor. Kadınların bilinçlenerek haklarının özgürlüklerinin farkına varmaları açısından sosyal medya önemli bir platformdur.

X (20, kadın) de benzer bir şekilde sosyal medya paylaşımların bilinçlenmeye yardımcı olduğunu söylüyorlar “Bilinç ve farkındalık açısından önemli bir yere sahip olan sosyal medya, kadının var olduğunu ve neler yapabileceklerini gösteriyor bizlere.” Bu çalışmadaki kızlar için, feminizm, önemi olan konular hakkında, çoğu için bilgi paylaşımı, yeniden yayınlamayı (repost) içeriyordu. Bu çalışmadaki kadınlar, feminist paylaşımları, başkalarıyla paylaşmanın "önemli" olduğunu düşündüklerinde yayınlamaktadırlar. Bu çalışmadaki pek çok erkek katılımcı ise feminist sayfaların erkekleri aşağıladığı, erkek düşmanlığı yaptıkları veya kadınların bu paylaşımlarda sadece moda vb. şeyler paylaştıklarına inandıkları görülüyor. K (23, erkek) şöyle yorumluyor

Çok az seviye de farkındalık oluşturduğu konular vardır elbette ama genel anlamda ben instagram kullanıyorum. Bu konuda şöyle yorum yapabilirim. Harika bir makyaj, güzel

giyinmiş, özene bezene fotoğraf çekilmiş, toplumun kendisini beğenmesini isteyen veya insanların deli gibi takip ettiği ama hiçbir vasfı olmayan kadınlar var. Bence bu genel olarak kötü bir örnek ve kötü bir durum. Kadının böyle durumlardan ibaret olması veya böyle görünmesinin kadını alçalttığını düşünüyorum. Güzel kadınlar, çirkin kadınlar, bakımlı kadınlar, bakımsız kadınlar, popüler kadınlar, popüler olmayan kadınlar olarak insanların gözünde bir farkındalık oluşmuş olabilir.

Öte yandan, Jackson (2018: s.40) çalışmasında da belirttiği gibi “birçok genç kız çevrimiçi olarak çoğalan yanlış bilgilerin okullarında, arkadaşlıklarında ve aile ilişkilerinde etkili olacağı düşüncesi ile çevrimiçi feminizmden endişe ediyorlar”. Benzer şekilde görüştüğümüz bazı kadınlar da takip ettikleri/beğendiklerini dijital ortamlarda bir şeyler yayınlamanın “korkutucu” olabileceğini düşünürken, diğerleri de kendi bilgilerine ve sosyal ağlardaki bilgilere duydukları güven eksikliklerinden bahsettiler. S (23, kadın) şöyle ifade etti “Sosyal medyada paylaşılan feminist destekçi görüşlere gerçekliği yansıtmadığına inanıyorsam like, repost yorum yapmıyorum.” A (22, kadın) ise “Çünkü sosyal medyanın güvenilirliğinden şüphe etmekteyim. Ortaya karıştırdıkları düşünceler nedeniyle sağlıklı bir etkileşim olmamaktadır” şeklinde yorumlamıştır. Bu noktada görüşülen kadınların pek çoğu “feminist” olarak adlandırılmaktan çekinmeseler de takip ettikleri sitelerin paylaştığı içeriklerden emin olmadıklarında paylaşmaktan çekindiklerini dile getirdiler. Erkek görüşmeciler ise bu siteleri takip etmediklerini ama sosyal medyada karşlarına çıktıklarında “gülüp geçtiklerini” veya “toplum yapısına aykırı olan bu içeriklere çok sinirlendiklerini” ifade etmişlerdir.

Dijital dünyanın feminizm karşıtlığını da yaygınlaştırdığı bir gerçektir. Her ne kadar küresel olsalar da, bu çevrimiçi aktivizm biçimleri çoğu zaman “slacktivizm” veya “koltuk aktivizmi” olarak da adlandırılıyor ve gerçek katılımdan yoksun bıraktıkları için eleştiriliyorlar (Christensen, 2011). İnternet erişimi olmayan milyonlarca insanın feminizm hakkında farkındalığının bu yolla sağlanamamasını eleştirenler de mevcut (Kaya, 2018). J (23, erkek) bu durumla ilgili düşüncelerini şöyle ifade ediyor: “çok fazla bir şekilde erkekler üzerinde genellemeler yapılıyor. Feminizmin asıl amacı kadın erkek eşitliğiyken, bir nevi erkek düşmanlarının toplanabileceği bir platforma dönüşmüştür. İlla ki kadın hakları savunuluyor ancak bununla beraber çok fazla erkeğin hakkı ihlal edilebiliyor.” Z (20, kadın) ise şöyle ifade ediyor:

Kesinlikle yardımcı olduğumu düşünmüyorum. İçler acısı ki konu ne olursa olsun dile ne kadar getirilirse o kadar kendini kanıtlayamadığı düşünülür. Kadınların kendini kanıtlamaları için illa “ben bayan değil kadını” demeleri gerekmiyor. Çok bağırın insanın suçunu bastırmasının sebebi gibi... Sosyal medya avaz avaz kadınları yüceltmeliyiz demese de meslek edinmeleri için çaba sarf etse durum daha güzel olacak.

Yukarıdaki anlatılardan da gördüğümüz gibi dijital teknolojilerin yükselişinin feminizme ve hatta belirli feministlere karşı birçok kadın düşmanlığı da geliştirmektedir (Powell ve Henry, 2017).

3. Dijital Kız Kardeşlik

Fotopoulou (2016) çevrimiçi teknoloji ağları aracılığı ile dolaşıma sokulan söylemlerin, değerlerin ve ideolojilerin dijital bir kız kardeşlik oluşturup oluşturmadığını inceler. Dijital ağlar sadece bilgi paylaşımı söz konusu olduğunda verimli değildir; çevrimiçi olarak, kamuoyunun kaygılarını ve “aktörleri halka açık hale getirmek” (Latour ve Weibel, 2005) için de etkilidir. Bu anlamda Fotopoulou (2016: 3) bu duruma “dijital birliktelik” (*digital engagement*) demektedir. Covid 19 sürecinde pek çok Avrupa ülkesinde zorunlu karantina nedeni ile eve kapanan erkeklerin kadınlara şiddet uyguladığı görülmüş. Bunun üzerine pek çok kadın STK dijital ortamlardan bu kadınlara kendilerini nasıl koruyabileceklerine dair bilgilendirme paylaşmışlardır (WHO, 2020; UN Women, 2020; Council of Europe, 2020). Tüm bu dijital paylaşımlar kadın dayanışmasını yaratmak için yapılan çalışmalardır. Benzer bir şekilde, görüşmecilerimiz de dijital platformlar üzerinden yapılan paylaşımlarla kadınların “yalnız olmadıkları” düşüncesinin yayıldığını belirttiler. H (23, kadın) şöyle anlatıyor “kadınların kendi dayanışma sistemini kurduklarını düşünüyorum. Amacından sapmadığı sürece sadece kadınlara değil tüm topluma daha yararlı olduğunu düşünüyorum.”

Dijital ağlar, feminist grupların ve kadınların desteğe başvurdukları “dijital kardeşlik” olarak adlandırılabilir kültürel formların oluşturulmasına katkıda bulunuyor. Redfern ve Aune (2010), *Reclaiming The F-Word* çalışmalarında dijital dünyada genç kadınlar arasında yeni feminizm biçimlerinin ortaya çıktığını belirtiyorlar. Teknolojik bilim dünyasında, sanal ağlarla bağlanmış toplumların çağında, insanlar sosyal varlıklarını hem söylemsel hem de teknik uygulamalarla (Keltly, 2005: 186) hayal ederler ve feminist grupların diğer sivil toplum aktörleriyle bir meşruiyet duygusu paylaşması bu tür uygulamalardan geçer. Son zamanlarda, hashtag feminizmi, popüler bir dijital feminist aktivizm biçimi haline geldi. #Metoo hakkındaki araştırmalarında, Mendes ve ark. (2018), çevrimiçi dayanışmanın, karma katılımcılar arasında feminist bilince dönüştüğünü göstermektedir. Katılımcılar hashtag etiketleme ve (yeniden) twitleme uygulamaları ile kolektivitinin bir parçası olurlar. Dijital platformlar, feminist fikirleri geniş çapta yaymak, şekillendirmek için büyük bir potansiyel sunuyor, toplumsal cinsiyet ve cinsiyetçiliğe ilişkin yeni söylem biçimleri ve yaratıcı protesto modlarının ortaya çıkmasını sağlıyorlar. L (20, kadın) dayanışma ruhunu şöyle dile getiriyor “Sosyal medyanın farkındalık yarattığını düşünüyorum. Özellikle kadına şiddet, cinayet, ayrımcılık, cinayet gibi konularda kadınların daha çok duyurulmasını ve farkındalık yaratarak diğer insanlarında susmayıp kadınların yanında olması için çaba sağlayan bir araç.”

Görüşmeci kadınların pek çoğu, feminist içeriği olan paylaşımları yapmaktan çekinmediklerini dile getirdiler çünkü birçoğu yabancılardan gelen "favlar", "retweetler" veya "DM'ler" (doğrudan mesajlar) aracılığı ile bu desteğin kendileri ve diğer kadınlar için bir dayanışma biçimi olarak önemli olduğunu vurguladılar. Bunun önemini göz ardı edemeyiz, çünkü eğer hashtag'ler kadınları, katılımcımızın açıkladığı gibi, dayanışma duymalarını sağlıyorsa, dijital platformlar dayanışma ağları inşa etmek için anlamlı ve değerli alanlardır.

Sonuç

Sonuç olarak, feministlerin interneti, hikâyeleri paylaşmak, farkındalık yaratmak ve ortak eylemler düzenlemek için kullanmasının ortaya çıkışını anlatırken, Martin ve Valenti şöyle açıklarlar: “Ancak, yaratılışı büyük ölçüde tesadüf oldu. Kadınlar, sessizce kendileri için alanlar yaratıyorlardı, ancak feminist hareketin bir sonraki sınırını inşa etmeye yardım ettiklerini fark etmediler” (Martin ve Valenti, 2013: s.6). Hashtag feministleri ortak bir zemin buldular ve derin kültürel, ırksal, sınıf, cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve güç farklılıkları arasında koalisyonlar kurmaya başladılar (Sandoval, 2000: s.52). Loza (2014) hashtag feminizmiyle görünmez olmayan, ancak insanların görmeyi reddettikleri şeylerin görünür olmaya başladığını dile getirir. Kadınların dijital alanlar sayesinde kendi seslerini bulduklarını ve bunun gücünü paylaşabildiklerini görüyoruz diyebiliriz.

Bunun ötesinde dijital aktivizmin, dördüncü dalganın da etkisi ile, feminizme karşı söylemleri ve kadın düşmanlığını da artırdığını söyleyebiliriz. Buna rağmen, birbirinden haberdar olmayan veya araya ülke sınırları giren pek çok kadını dijital ortamda buluşturarak yeni tarz bir kız kardeşlik ve kadın dayanışması yarattığı aşıkardır. Özellikle Covid 19 nedeni ile karantina altında dünyada ve Türkiye’de eve kapanan erkeklerin evde kadına yönelik şiddetlerini artırması sonunda dijital aktivizmin bir ürünü olarak kadınlar, dijital yolları kullanarak şiddet gören kadınlarla dayanışıyor ve onlara dijital ortamlardan yardım ediyorlar. Bu anlamda bu pandemi süreci de dördüncü dalganın kanıtı olarak sunulabilir.

Çalışmada genç kadınlar dijital ortamlarda feminist ve kadın içeriklerini takip ettiklerini ve uygun gördüklerinde paylaştıklarını dile getirdiler. Erkek görüşmeciler bu tarz platformların “erkek düşmanlığı”nı yaydıklarını ve topluma zarar verdiklerini düşünseler de kadın görüşmeciler yeni tip mücadele alanı yarattıkları ve kadın konuları hakkında kitlelere ulaşabildiği konusunda hem fikirler.

Kaynakça

- Alikılıç, Ö., & Baş, Ş. (2019). Dijital feminizm: hashtag'ın cinsiyeti. *Fe Dergi*, 11(1), 89-111.
- De Beauvoir, S. (1993). *İkinci Cins*. İstanbul: Payel Yayınevi, 7.
- Castells, M. (2012). Ağ toplumunda iletişim, iktidar ve karşı iktidar. *Yeni Medya Üzerine Kuramlar, Yaklaşımlar ve Uygulamalar*, 13-44.
- Christensen, H. (2011). *Political Activities On The Internet: Slacktivism Or Political Participation By Other Means?*. *First Monday*, 16(2). doi:http://dx.doi.org/10.5210/fm.v16i2.3336.
- Council of Europe. (2020). *COVID-19 Pandemic: Tackling The Dramatic Increase In Cases Of Violence Against Women*. Erişim 13.05.2020, <https://www.coe.int/en/web/portal/-/covid-19-pandemic-tackling-the-dramatic-increase-in-cases-of-violence-against-women>.
- Dean, J. (2010). *Rethinking Contemporary Feminist Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Fraser, N. (2013) *Fortunes Of Feminism: From State-Managed Capitalism To Neoliberal Crisis*, London: Verso.
- Fotopoulou, A. (2016). Digital And Networked By Default? Women's Organisations And The Social Imaginary Of Networked Feminism. *New Media & Society*, 18(6), 989-1005.
- Goldberg, M. (2014). *Feminism's Toxic Twitter Wars*, *The Nation*. Erişim 12.03.2020 <http://www.thenation.com/article/178140/feminisms-toxic-twitter-wars>.
- Haraway, D. J. (1991). Cyborgs at Large: Interview with Donna Haraway. C. Penley ve A. Ross (Ed.) *Social Text*, 25-26, ss. 8-23.
- Harris, A. (2010). Mind The Gap: Attitudes And Emergent Feminist Politics Since The Third Wave. *Australian Feminist Studies*. 25 (66): 475-484.
- Joyce, M. C. (2010). *Digital Activism Decoded: The New Mechanics Of Change*. New York: International Debate Education Association.
- Kahn, R. & Kellner, D. (2004). New Media And Internet Activism: From The 'Battle Of Seattle' To Blogging. *New Media Society*, 6, 1, 87-95.
- Kaya, H., & Belke, M. (2018). Feminist İktisat Ve İktisadi Düşüncede Kadının Konumu. *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi*, 5(60), 55-58.
- Kabeer, N. (2012). The Power Of Association: Reflecting On Women's Collective Action As A Force For Social Change. *UK Feminista Thinkpiece*, 2.

- Kelty, C. (2005). Geeks, Social Imaginaries, And Recursive Publics. *Cultural Anthropology*, 20(2), 185-214.
- Knappe, H. ve Lang, S. (2014). Between Whisper and Voice: Online Womens's Movement Outreach in the UK and Germany. *European Journal of Women's Studies*. 21, (4): 361-381.
- Latour, B. ve Peter W. (2005) *Making Things Public: Atmospheres of Democracy*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Loza, S. (2014). Hashtag Feminism, #SolidarityIsForWhiteWomen, and the Other #FemFuture. *Ada: A Journal of Gender, New Media, and Technology*, 5, 1-29. <http://adanewmedia.org/2014/07/issue/5/loza/>.
- Martin, C. E., & Valenti, J. (2013). *#Femfuture: Online Revolution*, New Feminist Solutions. 8, New York: Barnard Center for Research on Women.
- Mendes, K., Ringrose, J., & Keller, J. (2018). # Metoo And The Promise And Pitfalls Of Challenging Rape Culture Through Digital Feminist Activism. *European Journal of Women's Studies*. 25(2), 236-246.
- Munford, R. (2014). Post Feminism or Ghost Feminism. In R. Munford R. Waters (Eds). *Feminism and Popular Culture Investigating the Postfeminist Mystique*. 17-36. News Brunswick: Rutgers University Press.
- Özkan, S. (2018). Kadına Yönelik Şiddet Ve Sosyal Medya Aktivizmi: Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Örneğinde İçerik Analizi. *Yeni Düşünceler*. 9, 57-69.
- Özdemir, Y. D. (2015). Taciz Anlatılarında Cinsiyetçi Söylemin Yeniden İnşası: #Sendeanlat. *Moment Dergi*, Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi, (2), 80-103.
- Powell, A., & Henry, N. (2017). Digital Justice And Feminist Activism. In *Sexual Violence in a Digital Age* (pp. 271-298). Palgrave Macmillan, London.
- Redfern, C. ve Aune, K. (2010). *Baş Harfi F*. Aksu Bora ve Simten Coşar (Çev.). İstanbul: Ayizi.
- Rodino-Colocino, M. (2016). Communication Activism, Critical-Cultural Communication Activism Research Calls For Academic Solidarity. *International Journal of Communication*, 10, 10.
- Sandoval, C. (2000). *Methodology of the Oppressed*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- Sarkeesian, A. T. (2012). *Women in Video Games*. New York: Kickstarter INC.
<https://www.kickstarter.com/projects/566429325/tropes-vs-women-in-video-games>.
 Erişim Tarihi: 3.04.2020.
- Saygılıgil, F. (2016). *Toplumsal Cinsiyet Tartışmaları*. Dipnot Yayınları.
- Thelandersson, F. (2014). A Less Toxic Feminism: Can The Internet Solve The Age Old Question Of How To Put Intersectional Theory Into Practice?. *Feminist Media Studies*. 14(3), 527-530.
- Titifanue, J., Tarai, J., Kant, R., & Finau, G. (2016). From Social Networking To Activism: The Role Of Social Media In The Free West Papua Campaign. *Pacific Studies Journal*, 39(3), 255-280.
- UN Women. (2020). *COVID-19 And Ending Violence Against Women And Girls*.
<https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/04/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls>, Erişim tarihi: 13.05.2020.
- Yılmaz, B. (2015). Yeni Medya Ortamlarında Örgütlenme Ve Toplumsal Etkileri: #Sendeanlat Örnek Olay İncelemesi. *Ulusal ve Kurumsal Çatışmalar/Çözümler Kongresi*.
- Winch, A., Littler, J., & Keller, J. (2016). Why “Intergenerational Feminist Media Studies”? *Feminist Media Studies*. 16(4), 557-572. <https://doi.org/10.1080/14680777.2016.1193285>.
- WHO. (2020). *COVID-19 And Violence Against Women*. Erişim 13.05.2020,
<https://www.who.int/reproductivehealth/publications/vaw-covid-19/en/>.